

Ο Προμηθέας του Αισχύλου και του Πλάτωνα

Πολιτισμός / Δοκίμια

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος – Συγγραφέας

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ: «Προμηθέας», αρ. έργου 1.964, 0,95x1,25. Ελαιογραφία επί οθόνης. Συλλογή Εθνικής Πνακοθήκης

Εισαγωγή

Ο Προμηθέας είναι ένας Τιτάνας φιλόανθρωπος όσο κανένας άλλος, διότι αν και θεός ευεργέτησε τους ανθρώπους και το πλήρωσε με πολύ βαριά τιμωρία από τον Δία. Τους Τιτάνες τους γνωρίζουμε από την Τιτανομαχία, κατά την οποία νικήθηκαν από τους Ολύμπιους Θεούς, όταν ο Δίας θέλησε να επιβάλει ένα καθεστώς νομιμοφροσύνης και δικαίου. Οι Τιτάνες ήταν άγριοι, φιλόνικοι και μισάνθρωποι. Ο Προμηθέας και ο Επιμηθέας, όπως και ο Άτλας ήταν παιδιά του Ιαπετού και της Κλυμένης, από την δεύτερη γενιά των θεών.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ: «Προμηθεύς», αρ. έργου 1.964, 0,95x1,25. Ελαιογραφία επί οθόνης. Συλλογή Εθνικής Πνακοθήκης

Το στοιχείο της φιλανθρωπίας του Προμηθέα το παρατηρούμε σε δύο πηγές:

1. Στην τραγωδία του Αισχύλου, «Προμηθέας Δεσμώτης» και
2. Στον Πρωταγόρα του Πλάτωνα.

Αξίζει να δούμε πώς βλέπει τον Προμηθέα ο Αισχύλος στον Προμηθέα Δεσμώτη και πώς ο Πλάτωνας στον Πρωταγόρα.

A. Αισχύλου Προμηθεύς

Από την θαυμαστή τριλογία του Αισχύλου «Προμηθεύς» μας σώζεται μόνον το δεύτερο μέρος, δηλαδή «Προμηθεύς ο δεσμώτης». – Πρώτο μέρος ήταν «Προμηθεύς ο Πυρφόρος» και τρίτο «Προμηθεύς ο Λύόμενος».

- 1.

«Προμηθεύς Πυρφόρος»

Ο Προμηθέας ήταν ένας ισχυρός Τιτάνας και μετά την καταστροφή των άλλων Τιτάνων και την επικράτηση του Δία, διότι υπήρξε φίλος αυτού και βοηθός εις τον αγώνα κατά των άλλων Τιτάνων. Στην Τραγωδία του Αισχύλου παρουσιάζεται μεγάλος φίλος των ανθρώπων. Τους διδάσκει τις τέχνες και τρόπους για να καλυτερεύσουν την άθλια ζωή τους, αποκρύπτει απ' αυτούς την φροντίδα και την πρόγνωση του θανάτου, για να ζουν ευδαιμονέστεροι και τέλος, υπερβαίνοντας το μέτρον των αγαθών, τα οποία οι θεοί έταξαν για τους ανθρώπους, τους χαρίζει το πυρ, αφού το έκλεψε από το καμίνι του Ηφαίστου. Για την πράξη του όμως αυτήν οι θεοί οργίζονται εναντίον του και ο Ζευς αποφασίζει την καταδίκη του.

2.

«Προμηθεύς Δεσμώτης»

Κατάδικος ο Προμηθέας, μισητός από τους θεούς, οδηγείται στον Καύκασο από τους εκτελεστές της θεϊκής απόφασης, το Κράτος, την Βία και τον Ήφαιστο, ο οποίος είναι ο μόνο που τον συμπονάει για τα δεινά του. Εκεί, πάνω στον απόκρημνο βράχο, ο Ήφαιστος με θλίψη καρφώνει όρθιο τον φιλόανθρωπο Τιτάνα, δένοντάς τον με δεσμά ακατάλυτα, για να έρχεται ο αετός του Δία να του κατατρώγει κάθε μέρα το συκώτι. Και εκεί, ενώ θρηνεί ο Προμηθεύς και διαμαρτύρεται, έρχονται οι Ωκεανίδες νύμφες να τον παρηγορήσουν, ο πατήρ Ωκεανός να τον συμβουλεύσει, πρόθυμος να τον βοηθήσει, και ο Ερμής για να τον χλευάσει και να τον απειλήσει, ώστε να κάμψει την αγέρωχη στάση του. Αλλά ο Προμηθέας χωρίς να κάμπεται από τις απειλές προλέγει για το μέλλον τον εκθρονισμό του Δία και κρατάει κρυφό το σχετικό μυστικό, που το είχε ακούσει από την Θέμιδα, την μητέρα του. Προτιμά να κατακεραυνωθεί και να ριφθεί στα Τάρταρα, παρά να φανερώσει το μυστικό πριν τον ελευθερώσει ο Δίας. Αποτέλεσμα: η κατακεραύνωση του Προμηθέα, για να υποστεί αυτός κατόπιν άλλα μεγαλύτερα βασανιστήρια.

3.

«Προμηθεύς Λυόμενος»

Η απολύτρωση του Προμηθέα από τον Ηρακλή κατά συγκατάβαση του Δία κατόπιν υποταγής του Τιτάνα στον Δία, τον εκπρόσωπο της Θείας Βουλής, αποτελεί το θέμα του τρίτου δράματος, δηλαδή την ομαλή και κατά το ανθρώπινο αίσθημα λύση της όλης τριλογίας, σύμφωνα με τους κανόνες της αρχαίας τραγωδίας.

A. Προμηθεύς δεσμώτης

Τα πρόσωπα της τραγωδίας

ΚΡΑΤΟΣ και ΒΙΑ (προσωποποίηση), ΗΦΑΙΣΤΟΣ, ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΧΟΡΟΣ
ΩΚΕΑΝΙΔΩΝ (ΝΥΜΦΩΝ), ΩΚΕΑΝΟΣ ΙΩ η ΙΝΑΧΟΥ
ΕΡΜΗΣ

Έχει μεγάλο ενδιαφέρον ότι οι δέσμοι του Προμηθέα είναι το Κράτος (Δύναμη) και η Βία, τα οποία, όπως υποστηρίζει ο Αισχύλος,

συνδέονται άμεσα με την εξουσία. Με την προσωποποίηση των δύο αυτών καταστάσεων, κρατική δύναμη και κρατική βία, ανοίγει ένα μεγάλο θέμα που είναι πάντα επίκαιρο. Ασκούν οι νόμοι του κράτους βία ή όχι; Ο Αισχύλος, που έζησε μέσα στην δημοκρατική Αθήνα, όπου τα ανθρώπινα δικαιώματα ήταν απόλυτα κατοχυρωμένα, έχει κάθε δικαίωμα να θίγει το θέμα. Από την άλλη η διακυβέρνηση του Δία, ύστερα από δυο νίκες κατά των Τιτάνων και των Γιγάντων, φαίνεται αυταρχική αλλά από μια άποψη ενδεδειγμένη. Στην συγκεκριμένη περίπτωση του Προμηθέα ως Δεσμώτη υπάρχει μεγάλος προβληματισμός αν η ανάγκη ασφαλούς διακυβέρνησης δικαιολογεί μια τέτοια αυταρχική συμπεριφορά και μάλιστα σε έναν Θεό, που ήθελε το καλό των ανθρώπων. Από την άλλη, γιατί ο Δίας και οι άλλοι θεοί δεν ήθελαν την πρόοδο του ανθρώπου και κρατούν εγωιστικά για τον εαυτό τους την αιτία της δημιουργίας του τεχνικού πολιτισμού, δηλαδή την φωτιά.

Η στάση του Προμηθέα απέναντι στον Δία είναι αγέρωχη και όχι δουλική, όπως λ.χ. του Ερμή. Θα έλεγε κανείς ότι ο Προμηθέας έχει τον Δία στο χέρι του, διότι κρατάει ένα μυστικό, το οποίο αφορά την εκθρόνιση του Δία, πράγμα που και ο ίδιος έκανε στον πατέρα του τον Κρόνο. Προτιμάει λοιπόν να μένει αλυσοδεμένος και κατασπαραγμένος από τον γύπα, και να μην φανερώνει το μυστικό του, παρά τις απειλές που εκτοξεύει ο Ερμής, το υποχείριο του Δία.

Η ανιδιοτελής προφορά του Προμηθέα στους ανθρώπους μας θυμίζει την ανιδιοτελή και σωτήρια προσφορά του Χριστού, που και οι δυο τους δεν φοβήθηκαν τον θάνατο, προκειμένου να προσφέρουν στους ανθρώπους το μέσο της δημιουργίας μιας κοινωνίας που θα τους σώσει. Υπάρχουν φυσικά πολλές διαφορές ανάμεσα στα δύο αυτά γεγονότα, αλλά υπάρχουν και κοινά στοιχεία, στοιχεία που είναι προδρομικά για την έλευση του σωτήρα Χριστού.

(Συνεχίζεται)

<https://bit.ly/3BJGqB6>